

Relations between Iran and Oman, and its Consequences on the Countries of the Persian Gulf Cooperation Council, from 1981 to 2015

Nooraldin Nemati ¹, Ahmad Kurdiea ²

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of History, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: n.nemati@ut.ac.ir

2. Ph.D. Candidate Department of History, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: a.kurdiea123@gmail.com

Article Info   Abstract

Article Type:
Research Article

Article History:

Received:
10, February, 2024

In Revised Form:
14, February, 2024

Accepted:
11, March, 2024

Published Online:
15, March, 2024

The relations between Oman and Iran have a very long history. This longstanding connection is clearly documented in historical records over the past century, showcasing the diplomatic engagements between the two nations. Numerous factors, contexts, and platforms have shaped the Omani rulers' approach, marking them as individuals of high tolerance towards other states and nations in local, regional, and international politics. Oman's strategic position at the Strait of Hormuz, coupled with its identity as a Muslim country boasting ethnic diversity—including Arab, Iranian, Indian, Chinese, and Pakistani communities—has enriched its cultural, religious, social, and linguistic tapestry. This diversity within the social structure of its rulers has enabled Oman to undertake political actions aimed at fostering political solidarity and an internal bond of tolerance among all ethnic groups, thereby embodying these values. Such practices have positioned Oman as a nation characterized by tolerance, balance in behavior, and stability in local, regional, and international policy adoption. Historical documents and texts reveal that Omani rulers have held a prestigious status in various fields, significantly contributing to de-escalating tensions and preventing conflicts among Muslim countries. By embracing a policy that spans political, social, economic, religious, cultural, linguistic, and security dimensions, Oman has played a pivotal role in peacefully resolving local, regional, and international disputes. Notable examples of Oman's diplomatic interventions include its involvement in the Iran-Iraq war, nuclear negotiations, the Iraq-Kuwait conflict, the signing of numerous oil, gas, and security agreements in the Persian Gulf and Oman Sea, facilitating hostage releases, and the exchange of cultural, artistic, and media delegations. Moreover, Oman has been instrumental in mediating significant issues such as the conflict between Ansar Allah (the Houthis) and Saudi Arabia, showcasing its commitment to peace and security in the region. This aspect of Omani diplomacy merits attention as a critical historical topic in international relations. The current research aims to examine the role and position of the Omani government in its relations with Iran from the pre-revolutionary period to the present, based on historical documents and evidence. By employing a descriptive, explanatory, and analytical method, this study addresses the underlying factors, grounds, substrates, and motives that have sustained the balanced and relatively stable relationship between Oman and Iran since before the revolution. Preliminary findings suggest that various factors and contexts have historically underpinned the positive and robust relationship between Oman and Iran. Oman's role as a mediator in regional and international conflicts has contributed to outcomes favoring peace, friendship, and security in the Persian Gulf. This research focuses exclusively on the diplomatic interactions between Oman and Iran, emphasizing the significance of their cooperative efforts while other matters remain beyond its scope.

Keywords: Foreign Policy, Iran, Oman, Persian Gulf Cooperation Council, Regional and International Developments.

Cite this The Author(s): Nemati, F., Kurdiea, A., (2024). Relations between Iran and Oman, and its Consequences on the Countries of the Persian Gulf Cooperation Council, from 1981 to 2015: Historical Sciences Studies Vol.15, No 4, Serial No.36 –winter, (75-99)- DOI:10.22059/jhss.2024.372294.473691

Publisher: University of Tehran Press

1. Introduction

Oman's foreign policy stands out for its steadfast commitment to neutrality, deliberately avoiding involvement in regional and international conflicts, and adhering to a principle of non-interference in other nations' affairs. This approach has enabled Oman to act as a mediator in international crises, particularly those involving Iran. The relationship between Iran and Oman has remained stable and untainted by the tensions that have affected other Persian Gulf Arab states. This stability has persisted through various regional upheavals, including the Islamic Revolution in Iran, the Iran-Iraq war of the 1980s, Iraq's invasion of Kuwait, the 2003 US invasion of Iraq, and the events known as the Arab Spring. Oman's stance towards Iran post-Islamic Revolution diverges significantly from that of its Persian Gulf Cooperation Council (PGCC) neighbors, who viewed the revolution as a security threat. This divergence was notably apparent in 2011 when Oman opposed Saudi Arabia's proposal for a Persian Gulf Union, aiming to preserve its independent policy, including its foreign policy towards Iran. Oman's distinct approach has contributed to regional tension reduction, exemplified by its role in facilitating the 2015 nuclear agreement negotiations between Iran and the P5+1 group. Furthermore, Oman chose not to participate in Operation Decisive Storm against the Houthis in Yemen, instead mediating between the Houthis and Saudi Arabia to seek an end to the conflict.

This research examines Oman's diplomatic relations with Iran from the pre-revolutionary era to the present, highlighting the roles and positions documented in historical texts. It investigates the complexities and nuances of these relations using a descriptive, explanatory, and analytical methodology, focusing on the factors and motives underpinning the stable and balanced ties between Oman and Iran. The findings suggest that various elements have historically fostered a positive relationship between Oman and Iran, with Oman often serving as a mediator in regional and international disputes. This mediation has led to peace, friendship, and security in the Persian Gulf. The study is confined to examining the diplomatic interactions between Oman and Iran, setting aside other considerations.

Background of the Research

Previous studies, such as "An analysis of the interactions between the Islamic Republic of Iran and the Persian Gulf Cooperation Council 1384-1391" by Seyed Jalal Dehghani Firouzabadi and Vahid Nouri (2011), and "Policy of the Islamic Republic of Iran towards the countries of the Persian Gulf Cooperation Council" by Reza Simbar et al. (2019), have analyzed Iran's foreign policy towards PGCC countries and its impact on regional security. These studies, however, did not address Oman's mediating role. Mehdi Zulfiqari et al. (2019) explored Oman's mediation diplomacy in "The Impact of Oman's Mediation Diplomacy on the Security System of the Middle East Region," highlighting its effectiveness in reducing regional tensions. Arab researchers have also examined Iran-PGCC relations, emphasizing Oman's successful bilateral approach and its geographical significance. Notably, Maryam Youssef Al-Balushi's (2016) study on the impact of Omani-Iranian relations post-Arab Spring and Mubarak Al-Saeed's analysis of Oman's perspective on rapprochement with Iran demonstrate the importance of Oman's strategy. Additionally, Amira Talha's (2016) research on Iran's nuclear program underscores its significance to Gulf security.

This article aims to provide a historical overview of Iran-Oman relations, emphasizing Oman's foreign policy as crucial for regional security and stability. It considers geographical, political, economic, external, and international factors, as well as the impact of Oman's foreign policy towards Iran on PGCC countries, elucidating the multifaceted nature of these diplomatic engagements.

مناسبات ایران و عمان و پیامدهای آن بر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس ۱۹۸۱ تا ۲۰۱۵

نورالدین نعمتی^۱، احمد کردیه^۲

n.nemati@ut.ac.ir

a.kurdiea123@gmail.com

۱. نویسنده مسئول، دانشیار گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

۲. دانشجوی دکتری گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی - پژوهشی	مناسبات بین عمان و ایران سابقه بسیار طولانی دارد و این رویه در اسناد - مدارک - متون تاریخی در طول تاریخ صدساله ایران و عمان به وضوح انعکاس یافته است. عوامل، زمینه‌ها و بسترهای زیادی موجب شده است که حاکمان عمانی به‌عنوان افراد با تسامح بالا نسبت به سایر دولت‌ها - ملت‌ها در عرصه سیاست‌های محلی - منطقه‌ای - بین‌المللی حضور یابند. عمان به سبب واقع شدن در تنگه هرمز و از طرفی به‌عنوان یک کشور مسلمان با تنوع قومی چون عرب - ایرانی - هندی - چینی - پاکستانی - و داشتن تنوع فرهنگی - دینی - اجتماعی - زبانی - در ساختار اجتماعی حاکمان سیاسی را بر آن داشته است برای ایجاد همبستگی سیاسی و پیوند داخلی تسامح و مدارا با تمام اقوام در پیش گرفته و این رویه را در خود نهادینه کنند. این رویه باعث شده از آنان ملتی با تسامح - تعادل در رفتار و ثبات در اتخاذ سیاست‌های محلی - منطقه‌ای و بین‌المللی سر برآورد. به طوری که در اسناد و متون تاریخی دیده می‌شود حکمرانان عمانی از دیر باز در تمامی حوزه‌ها و عرصه‌های محلی - منطقه‌ای و بین‌المللی در میان کشورهای مسلمان از جایگاه بسیاری بالایی برخوردار بودند و در تنش‌زدایی و جلوگیری از درگیری‌ها نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کردند. به طوری که دیده می‌شود حکمرانان عمانی با اتخاذ چنین سیاستی در تمامی ابعاد سیاسی - اجتماعی - اقتصادی - دینی - فرهنگی - زبانی - امنیتی جدال و درگیری‌های محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی را با صلح حل و فصل نماید. نمونه‌های بارز آن را می‌توان به نقش و جایگاه دولت عمان در جنگ ایران و عراق، مسائل هسته‌ای، حمله عراق به کویت، امضا قراردادهای متنوع نفتی، گازی و امنیتی در خلیج فارس و دریای عمان، آزادسازی گروگان‌ها، تبادل هیئت‌های فرهنگی هنری و رسانه‌ای، مذهبی، برگزاری نشست‌های علمی، برگزاری همایش‌ها و گردهمایی‌ها و هم‌اندیشی‌های علمی، پیرامون مسائل اسلامی و ادیان، میانجی بین انصار الله و عربستان سعودی، درگیری بین حوثی‌ها با عربستان؛ و هزاران موضوع دیگر اشاره کرد. این موضوع به‌عنوان یکی از موضوعات مهم تاریخی در عرصه مناسبات بین‌المللی قابل اهتمام است. از این رو پژوهش حاضر با توجه به این امر درصدد آن است تا نقش و جایگاه دولت عمان در مناسبات بین ایران از دوران قبل از انقلاب تا ۲۰۱۵ را در اسناد - مدارک و متون تاریخی شواهد و مدارک به‌جامانده مورد اهتمام قرار داده و ابهامات و پیچیدگی‌های آن را با روش توصیفی - تبیینی - تحلیلی مورد بررسی و واکاوی قرار دهد؛ با این سؤال که چه عوامل، زمینه‌ها، بسترها و انگیزه‌هایی موجب شده تا مناسبات دولت عمان با ایران از تعادل و ثبات نسبی از قبل انقلاب تا به امروز برقرار گردد؟ یافته‌های پژوهش پیش‌رو نشان می‌دهد که عوامل، زمینه‌ها و بسترهای زیادی موجب شده است تا مناسبات بین دولت عمان و ایران در طول تاریخ تا سال ۲۰۱۵ میلادی همواره از یک مناسبات بسیار خوب و نیکو برخوردار باشد و دولت عمان به سبب این ویژگی‌ها به‌عنوان یک میانجی در تعارضات و مداخلات منطقه‌ای و بین‌المللی که منجر به نتایج صلح و دوستی و همچنین برقراری امنیت در خلیج فارس شد، بهره برد. پژوهش حاضر فقط بر روی مناسبات بین دولتین عمان و ایران و بسترها موجود اهتمام دارد و بر سایر موارد تمرکز نکرده است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۱	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۲۵	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۱	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵	

واژه‌های کلیدی: سیاست خارجی، ایران، عمان، شورای همکاری خلیج فارس، تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی.

۱. مقدمه

سیاست خارجی عمان با تعهد به اصل بی‌طرفی، فاصله گرفتن از درگیری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و تعهد به عدم مداخله در امور سایر کشورها متمایز می‌گردد. عمان، ایفاگر نقش میانجی در حل بحران‌های بین‌المللی در رابطه با ایران است. روابط ایران و عمان از زمان تأسیس تاکنون از ثبات و عاری از تنش برخوردار بوده و این روابط تحت تأثیر بحران‌های کشورهای عرب خلیج فارس قرار نگرفته است؛ حتی پس از روی کار آمدن انقلاب اسلامی در ایران و حوادثی که در منطقه به وقوع پیوست؛ از جمله جنگ ایران و عراق در دهه هشتاد قرن گذشته، حمله عراق به کویت، اشغال عراق توسط آمریکا در سال ۲۰۰۳ م و تحولات متعاقب آن در منطقه عربی که به آنچه بهار عربی (بیداری اسلامی) معروف است، این روابط همچنان پابرجا است. عمان موضع متفاوتی نسبت به همسایگانش در شورای همکاری خلیج فارس در روابط خود با ایران به خصوص بعد از انقلاب اسلامی دارد. کشورهای حوزه خلیج فارس، انقلاب اسلامی را منبع خطر و تهدیدی برای امنیت ملی خود می‌دانستند؛ بنابراین، سیاست خارجی سلطان نشین عمان در قبال جمهوری اسلامی ایران دلیلی بر عدم توافق با شورای همکاری خلیج فارس بود که در سال ۲۰۱۱ میلادی نمایان بود. زمانی که موضع عمان در رد پیشنهاد عربستان سعودی برای ایجاد اتحادیه خلیج فارس مطرح شد، عمان مایل بود سیاست مستقل خود از جمله سیاست خارجی خود در قبال ایران را حفظ کند. حفظ روابط متقابل با ایران، موضوعی است که در صورت ایجاد اتحادیه نمی‌توان به آن دست یافت، زیرا این امر مستلزم آن است که عمان در صورت تأسیس آن، مواضع سیاسی خود را در راستای سیاست جمعی اتحادیه خلیج فارس همتا و همراهی کند؛ اما این سیاست متفاوت در قبال ایران، آثار مثبتی هم داشت. این امر به کاهش تنش‌ها در منطقه کمک کرد؛ مانند سال ۲۰۱۵ که توافق هسته‌ای بین ایران و گروه بین‌المللی (۱+۵) به دست آمد. سلطان نشین عمان در میزبانی مذاکرات که در نهایت منجر به دستیابی به این توافق شد، نقش مؤثری داشت. عمان در عملیات طوفان قاطعیت که توسط پادشاهی عربستان سعودی برای از بین بردن نفوذ انصار الله (حوثی‌ها) در یمن تشکیل داده شد، شرکت نکرد. در واقع، سلطان نشین عمان نقش میانجی بین انصار الله و عربستان سعودی را برای پایان دادن به جنگی که منطقه را به هم ریخته بود و فضای بی‌ثباتی را در آنجا ایجاد کرده بود، ایفا کرد. از این رو پژوهش حاضر با توجه به این امر درصدد آن است تا نقش و جایگاه دولت عمان در مناسبات بین ایران از دوران قبل از انقلاب تا به امروز را در اسناد، مدارک و متون تاریخی شواهد و مدارک به جا مانده مورد اهتمام قرار داده و ابهامات و پیچیدگی‌های آن را با روش توصیفی - تبیینی - تحلیلی مورد بررسی و واکاوی قرار داده و با این سؤال که چه عوامل، زمینه‌ها، بسترها و انگیزه‌هایی موجب شده تا مناسبات دولت عمان با ایران از تعادل و ثبات نسبی از قبل انقلاب تا

به امروز برقرار گردد؟ یافته‌های تحقیق پیش‌رو نشان می‌دهد که عوامل، زمینه‌ها و بسترهای زیادی موجب شده است تا مناسبات بین دولت عمان و ایران در طول تاریخ تا به امروز همواره از یک مناسبات بسیار خوب و نیکو برخوردار باشد و دولت عمان به سبب این ویژگی‌ها به‌عنوان یک میانجی در تعارضات و مداخلات منطقه‌ای و بین‌المللی که منجر به نتایج صلح و دوستی و همچنین برقراری امنیت در خلیج فارس شده، بهره برد. پژوهش حاضر فقط بر روی مناسبات بین دولتین عمان و ایران و بسترهای موجود استوار است و بر سایر موارد اهتمام ندارد.

۲. پیشینه پژوهش

در رابطه با پیشین، پژوهش به مقاله‌هایی مانند: «تحلیلی بر تعاملات جمهوری اسلامی ایران و شورای همکاری خلیج فارس ۱۳۸۴-۱۳۹۱»، نوشته سید جلال دهقانی فیروزآبادی و وحید نوری (۱۳۹۱)؛ و «سیاست جمهوری اسلامی ایران در قبال کشورهای شورای همکاری خلیج فارس»، اثر رضا سیمبر و همکاران (۱۳۹۹) می‌توان اشاره کرد. هر دو مطالعه بر تحلیل سیاست خارجی ایران در قبال کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و تأثیر آن بر امنیت منطقه و تحلیل ابعاد امنیتی که شکل روابط دو طرف را تعیین می‌کند، متمرکز بودند و بدون اینکه به نقش عمان در یافتن پلی برای حل مشکلاتی که بر سر راه عادی‌سازی روابط و نزدیک‌تر کردن دیدگاه‌های طرفین قرار دارد، اشاره کنند. مهدی ذوالفقاری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر دیپلماسی میانجیگری عمان بر نظام امنیتی منطقه خاورمیانه» به بررسی نقش عمان در نظام امنیتی خاورمیانه با استفاده از مفهوم دیپلماسی میانجیگری برای کاهش تنش در منطقه پرداخته است. برخی از محققان عرب به بررسی روابط ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس و تأثیر نقش عمان در این روابط پرداختند. این مطالعات بر عامل جغرافیا و در نظر گرفتن ایران به‌عنوان بخشی که نمی‌توان در سیستم امنیتی موجود در منطقه نادیده گرفت، تمرکز دارند؛ و تأکید بر الگوی عمان در روابط دوجانبه که در مقایسه با همتایان خود از سایر کشورهای حوزه خلیج فارس با موفقیت همراه است. یکی از مهم‌ترین این مطالعات مقاله مریم یوسف البلوشی است (۲۰۱۶) «أثر العلاقات العمانية الإيرانية في أمن دول مجلس التعاون بعد الربيع العربي»؛ و بسمه مبارک السعید «قراءة في رؤية عمان لقضيتي التقارب مع إيران والاتحاد الخليجي». به‌علاوه مطالعه پرونده هسته‌ای ایران و پیامدهای آن بر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس توسط محقق امیره طلحه (۲۰۱۶) و به‌عنوان «البرنامج النووي الإيراني و انعكاساته على أمن دول الخليج... ۲۰۰۵-۲۰۱۶». در این مقاله تلاش می‌کنیم مناسبات ایران و عمان را از نگاه تاریخی به این روابط، مورد بررسی، تجزیه و تحلیل قرار بدهیم. بررسی سیاست خارجی عمان در قبال ایران بر این اساس است که ایران به‌عنوان یک شریک اساسی در منطقه تلقی می‌شود و دستیابی به امنیت و ثبات تنها از طریق یک فرمول مشترک بین تمامی بازیگران اصلی منطقه و در رأس آن

ایران محقق می‌شود. پژوهش حاضر برای رسیدن به فرضیه مطرح‌شده، سعی دارد تا با شاخص‌هایی چون موقعیت جغرافیایی، عوامل سیاسی، عوامل اقتصادی، عوامل خارجی، بین‌المللی، سیاست خارجی عمان در قبال ایران، ایران و شورای همکاری خلیج فارس، سیاست خارجی عمان در قبال ایران و پیامدهای آن بر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس مورد بررسی قرار داده و ابعاد این موضوع را تبیین نماید.

۳. موقعیت جغرافیایی عمان

مساحت سلطان‌نشین عمان (۳۰۹،۵۰۰) کیلومترمربع است. عمان در جنوب شرقی شبه‌جزیره عربستان قرار دارد و در ساحلی به مسافت بیش از (۳۱۶۵) کیلومترمربع واقع شده است که از یمن در جنوب تا امارات متحده عربی در شمال امتداد دارد (الغیری، ۲۰۰۳: ۵۴-۶۶). در منتهی‌الیه شمال سلطان‌نشین عمان، کوه مسندم مشرف بر تنگه بین‌المللی هرمز قرار دارد که از اهمیت استراتژیک بسیار بالایی برخوردار است. موقعیت استراتژیک سلطان‌نشین عمان بین شبه‌قاره هند، قاره آفریقا، ورودی جنوبی خلیج فارس و دریای سرخ به آن اهمیت زیادی برای حرکت تجارت بین‌المللی از دوران باستان تاکنون داده است (الحتروشی، ۲۰۱۴: ۲۹-۳۰). سلطان‌نشین عمان پایگاهی برای تأسیس امپراتوری‌های مختلف در طول تاریخ بوده است. در دوران دولت یعاربه (۱۷۴۱-۱۶۲۴ م) و دولت آل بوسعید (۱۷۴۴-۱۹۶۴ م)، کشور عمان، مناطق وسیع ساحلی از شبه‌قاره هند در شرق تا سواحل غرب آفریقا را تحت کنترل داشت (القاسمی، ۱۹۸۹: ۲۱-۲۲). این نفوذ به شاخ آفریقا در شمال و تا جزیره ماداگاسکار و زنگبار در جنوب گسترش داشت و مصادف بود با وارد شدن به رویارویی و درگیری با امپراتوری‌ها بر سر کنترل اقیانوس هند، ورود به مرحله رویارویی و درگیری با امپراتوری دریایی پرتغال و متعاقب آن و ایجاد روابط بین عمان با امپراتوری بریتانیا که شرکت هند شرقی نمایندگی آن امپراتوری به عهده داشت (اسماعیل احمد، ۲۰۱۷: ۱۹۳-۱۹۹). سلطان‌نشین عمان به سبب گسترش قلمرو این پادشاهی در امتداد تنگه هرمز، خلیج عمان و دریای عرب که در واقع دریا‌های این منطقه بخش مهمی از تجارت بین‌المللی و انتقال نفت دربر می‌گیرد و که گویا مطابق آمار رسمی در حدود یک‌سوم صادرات نفت خام جهان از طریق تنگه هرمز انجام می‌شود از اهمیت بسیار زیادی در میان کشورهای حاشیه خلیج فارس برخوردار است و در کل یکی از شرکای تجاری مهم این منطقه محسوب می‌شود. این ویژگی‌ها عمان را در قلب محاسبات و ملاحظات اقتصادی و سیاسی بین‌المللی قرار می‌دهد. عمان در یک موقعیت حاشیه‌ای و منزوی نیست، بلکه در موقعیتی قرار دارد که با منافع بسیاری از کشورها و اقتصادهای سراسر جهان مرتبط است (العمری، ۲۰۰۴: ۲۹). در دوره معاصر، عمان شاهد وقایع شورش در استان ظفار بود که منجر به سال‌ها جنگ داخلی با جبهه آزادی‌بخش ظفار شد که دارای گرایش‌های سوسیالیستی بود و عمان در نهایت با حمایت مستقیم ایران توانست شورش

ظفار را از بین ببرد (نعمتی، ۱۳۹۳: ۱۱۶). محمدرضا شاه برای کمک به سلطان قابوس در سرکوب شورش نیرو فرستاده بود. حوادث ظفار صدها قربانی از هردو طرف برجای گذاشت و برای اقتصاد عمان هزینه زیادی داشت، کشور را خسته کرد و مسیر توسعه آن را برای یک دهه کامل مختل نمود (اسدی، ۱۳۸۸: ۲۰۳-۲۰۴). این درگیری داخلی در تقویت و تحکیم اعتقاد تصمیم‌گیرنده عمانی در مورد هزینه این درگیری‌های داخلی و تأثیر آن بر امنیت و ثبات داخلی و منطقه‌ای تأثیر داشت؛ بنابراین، روند سیاست خارجی عمان به سمت اجتناب از مداخله در امور داخلی کشورها تقویت شد (الإسماعیلی، ۲۰۱۴: ۳).

۴. عوامل سیاسی

عوامل سیاسی، از موارد تأثیرگذار بر سیاست خارجی عمان محسوب می‌شوند که ساختار و ماهیت نظام سیاسی عمان، نشان‌دهنده آن است. نظام حکومتی این کشور، یک نظام سلطنتی موروثی است و خاندان آل بوسعیدی، خاندان حاکم در آنجا هستند (أبودیه، ۱۹۹۸: ۲۷). سلطان کسی است که صلاحیت تعیین شورای وزیران و ریاست آن را دارد؛ بنابراین، سلطان نقشی محوری در نظام سیاسی عمان ایفا می‌کند، زیرا او بالاترین مقام در این کشور است (العبری، ۲۰۰۶: ۶). با توجه به شخصیت سلطان قابوس که در طول (۱۹۷۰-۲۰۲۰ م) بر عمان حکومت می‌کرد، وی دارای ویژگی‌های خرد، عقلانیت و بُعد سیاسی متوازن به‌ویژه در زمینه سیاست خارجی بود؛ زیرا در روابط خود با کشورهای مختلف منطقه‌ای و بین‌المللی به دور از ایدئولوژی و وابستگی، رویکردی معتدل را در پیش می‌گرفت (ثابت، ۲۰۰۷: ۲۲۵). در سال ۱۹۸۱ میلادی به دستور سلطان قابوس، هیئت مشورتی در سلطنت عمان تشکیل شد و اعضای آن با انتصاب انتخاب شدند؛ سپس با فرمان سلطنتی که در سال ۱۹۹۰ میلادی صادر شد، مجلس شورا جایگزین آن شد. از آن تاریخ، انتخاب اعضای شورا از طریق انتخاب مستقیم مردم آغاز شد (الدرمکی، ۲۰۱۲: ۲-۳). مجلس منتخب شورا تا سال ۲۰۱۱ میلادی محدود به نقش مشورتی بود تا اینکه سلطان قابوس تصمیم گرفت اختیارات قانون‌گذاری را به مجلس شورا بدهد و به اعضای منتخب آن اجازه دهد تا وزیران را بر اساس شرایط خاص استیضاح و طرح قوانین و اصلاحاتی را برای قانون‌گذاری پیشنهاد کنند (الحطاب، ۲۰۱۴: ۵۲-۵۳). با این حال، قابل توجه است که هیچ احزاب سیاسی قانونی در سلطان‌نشین عمان وجود ندارند و آداب و رسوم سنتی و قبیله‌ای همچنان غالب است و تأثیرگذارترین سطح مشارکت سیاسی در سلطنت را دارند (الهی، ۱۳۸۹: ۱۶۷).

۵. عوامل اقتصادی

سلطان‌نشین عمان در اقتصاد خود به نفت وابسته است. عمان دارای ۵,۵۰ میلیارد بشکه ذخایر جهانی نفت خام است. این بدان معناست که این کشور ۱/۲ درصد از کل ذخایر نفت خام کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس را در اختیار دارد و دارای ۴٪ درصد از ذخایر نفت جهان

است (العامری، ۲۰۲۱: ۱۷). عمان حرکت به سمت تنوع بخشیدن به منابع درآمد خود را آغاز کرده و به سمت توسعه سایر بخش‌ها، به‌ویژه بخش شیلات، بخش تولید، بخش گردشگری و بخش معدن حرکت کرده است. بر اساس چشم‌انداز ۲۰۴۰ عمان، تلاش می‌شود تا سهم بخش‌های غیرنفتی به ۹۳٪ از اقتصاد عمان برسد (موقع البوابة الإعلامية، قطاع الخدمات اللوجستية، ۲۰۲۱). زمین‌های قابل کشت در عمان ۱۵ درصد از زمین‌های آن کشور را تشکیل می‌دهد و تنها حدود نیمی از آن‌ها کشت می‌شوند. کشاورزی عمدتاً در دشت‌های باطنه و استان ظفار متمرکز است و مهم‌ترین محصولات کشاورزی درختان مثمر و میوه‌ها هستند. درختان خرما در خط مقدم درختان میوه قرار دارند، زیرا شامل هشت میلیون نخل می‌شوند که سالانه حدود (۳۰۰،۰۰۰) تن خرما تولید می‌کنند که ارزش آن ۱۵۰ میلیون دلار است (العامری، ۲۰۲۱: ۳۱). بخش صنعت یکی از مهم‌ترین بخش‌هایی است که عمان در طرح تحول اقتصادی (چشم‌انداز ۲۰۴۰ عمان) بر آن تکیه دارد. پیشتاز صنایع عمان، بخش تولید است که سهم آن در تولید ناخالص داخلی در طول سال ۲۰۱۸ بالغ بر (۷/۵) میلیارد دلار آمریکا، به نرخ (۹/۶٪) از تولید ناخالص داخلی است. ارزش صادرات عمان در سال ۲۰۱۸ بالغ بر (۱۱) میلیارد دلار آمریکا بوده است (العامری، ۲۰۲۱: ۱۹). چندین شهر صنعتی در ایالت‌های صحار، صلاله، نزوا و بوریمی در عمان وجود دارد و دولت عمان در تلاش است تا تمام نیازهای این شهرها را علاوه بر اعطای معافیت‌های مالیاتی سی ساله به عنوان انگیزه‌ای برای تشویق توسعه و پیشرفت در بخش صنعت، فراهم کند (موقع الهيئة العامة للمناطق الاقتصادية الخاصة والمناطق الحرة، سلطنة عمان ۲۰۲۳).

۶. عوامل خارجی

پس از به قدرت رسیدن سلطان قابوس در سال ۱۹۷۰ م، سلطان‌نشین عمان شاهد تغییرات اساسی در سیاست خارجی و روابط خود در منطقه بود. با ایران که در آن زمان تحت حکومت خاندان پهلوی بود روابط برقرار کرد و این روابط شاهد اوج‌گیری بود که شاه ایران برای کمک به سرنگونی جنبش ظفار نیرو فرستاد و ایران و عمان سفرای خود را در هر دو کشور منصوب کردند. این روابط خوب حتی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران سال ۱۹۷۹ م نیز ادامه داشت (الخروصیه، ۲۰۱۶: ۷-۸). سلطان‌نشین عمان در سال ۱۹۷۱ به اتحادیه کشورهای عربی پیوست که به دنبال آن به سازمان‌های وابسته به اتحادیه عربی ملحق شد (الوهیبی، ۲۰۱۲: ۶۹). عمان همچنین از تشکیل شورای همکاری کشورهای عربی حوزه خلیج فارس از اولین رایزنی‌ها برای ایجاد آن حمایت کرد و یکی از اعضای مؤسس آن در سال ۱۹۸۰ م بود. مسقط همچنین میزبان مجموعه‌ای از نشست‌های شورا بود، از جمله ششمین اجلاس سران مجلس شورای همکاری خلیج فارس در سال ۱۹۸۶ م، سپس دهمین اجلاس در سال ۱۹۸۹، اجلاس شانزدهم در سال ۱۹۹۵ م و بیست‌ونهمین اجلاس سران در سال ۲۰۰۸ م (وزارة الإعلام، ۲۰۰۹-۲۰۱۰: ۱۱۰).

سیاست خارجی عمان به شیوه‌ای منحصربه‌فرد و متمایز از سایر کشورهای عربی و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس توسعه یافته است، به‌ویژه از زمانی که سلطان قابوس بن سعید در سال ۱۹۷۰ میلادی قدرت را در سلطان‌نشین به دست گرفت و تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله عوامل جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی قرار گرفت که به شکل‌گیری روابط سیاسی آن کشور کمک کردند.

۷. بین‌المللی

ادغام سلطان‌نشین عمان در سیستم بین‌المللی از زمان پیوستن سلطان‌نشین عمان به سازمان ملل متحد در اکتبر ۱۹۷۱ م شتاب گرفت. سپس عمان شروع به تعامل و پیوستن به سازمان‌های وابسته به سازمان ملل کرد، مانند سازمان بهداشت جهانی در ماه می ۱۹۷۱، سازمان غذا و کشاورزی (فائو) در نوامبر ۱۹۷۱ و صندوق بین‌المللی پول در دسامبر ۱۹۷۱ از جمله این موارد است. الحاق سلطان‌نشین عمان به سازمان‌های بین‌المللی با توجه به آگاهی سلطان قابوس از اهمیت ادغام با جامعه بین‌المللی بیشتر به منظور ارتقای سطح امنیت و ثبات سیاسی در کشور، انجام گرفته است و هدف او از این وابستگی‌ها دستیابی به پیشرفت اقتصادی در کشور و همگرایی و همکاری بین‌المللی بوده است (الوهیبی، ۲۰۱۲: ۱۰۸).

در مورد روابط با کشورهای غربی، ایالات متحده آمریکا و انگلیس اولین کشورهایی بودند که قدرت گرفتن سلطان قابوس را تبریک گفتند و روابط دوجانبه را با او تقویت کردند. پس از آن، سرعت برقراری روابط سلطان‌نشین عمان با همه کشورهای جهان شتاب گرفت، به طوری که عمان در پنج سال اول حکمرانی سلطان قابوس در سی کشور جهان، نمایندگی سیاسی و کنسولگری داشت (آسایش زارچ، ۲۰۰۵: ۲۶). در خصوص ارتباط با کشورهای اسلامی سلطان‌نشین عمان در فوریه ۱۹۷۲ به سازمان همکاری اسلامی پیوست و همچنین در تأسیس اتحادیه کشورهای هم‌مرز با اقیانوس هند در سال ۱۹۷۷، نقش بسیار مهمی داشت (الوهیبی، ۲۰۱۲: ۱۰۷).

۸. سیاست خارجی عمان در قبال ایران

عمان بین دو قدرت بزرگ منطقه‌ای در منطقه خلیج فارس و خاورمیانه یعنی ایران و عربستان سعودی قرار دارد. این کشور توانسته سیاست متعادلی را در قبال ایران حفظ کند و سیاست متفاوت و مستقل از سایر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس اتخاذ نماید (البلوشی، ۲۰۱۶: ۵۸). عوامل متعددی منجر به نزدیک شدن روابط ایران و سلطان‌نشین عمان شده که می‌توان به یکی از این موارد چون جغرافیای سیاسی این کشور در منطقه بسیار حساس بین‌المللی یعنی دهانه تنگه هرمز اشاره داشت که وجود آن منجر به همکاری مشترک بین ایران و عمان در حفاظت و هماهنگی امور دریانوردی در خلیج عمان و تنگه هرمز شده است. با توجه به اهمیت استراتژیک در کشتیرانی بین‌المللی و جابه‌جایی تانکرهای نفتی، این همسایگی یک حالت همکاری ایجاد

کرد نه رقابت منفی. عمان و ایران در ژوئیه ۱۹۷۴ در مورد طراحی مرزهای دریایی فلات قاره در خلیج عمان به توافق اولیه رسیدند (دامن‌پاک جامی، ۱۳۹۲: ۱۶۴). عوامل دیگری نیز در تحکیم روابط دو کشور نقش داشته است، از جمله عامل اشتراک و همگرایی جمعیت که به دلیل حضور اقلیت‌هایی در عمان مانند اقلیت بلوچ که ریشه آن به منطقه بلوچستان واقع در جنوب شرقی ایران و در سواحل مقابل خلیج عمان بازمی‌گردد (جعفری ولدانی، ۱۳۸۹: ۴۱-۴۲). از نظر تاریخی نیز وقایعی وجود داشت که به تحکیم روابط دو کشور کمک کرد که مهم‌ترین آن‌ها شورش ظفار در دوره (۱۹۶۳-۱۹۷۵ میلادی) بود که موجب آغاز توسعه روابط ایران و عمان شد؛ زیرا ایران به نفع رژیم حاکم در مسقط مداخله نظامی کرد و این مداخله منجر به تثبیت سلطه سلطان قابوس و شکستگی شورش ظفار شد (جلوداری و حسنی چنار، ۱۳۹۵: ۱۶۳-۱۶۴). پس از انقلاب اسلامی ایران و سقوط رژیم شاه در بهمن ۱۳۵۷، روابط مستحکم ایران و عمان تحت تأثیر قرار نگرفت. یوسف بن علوی وزیر امور خارجه عمان در آن زمان، یکی از اولین مقامات عرب بود که به تهران سفر کرد و با رهبر معظم انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) دیدار کرد (حسین و أحمد حسین، ۲۰۱۹: ۲۹۷). در این مقطع حساس از تاریخ ایران، پس از آنکه بسیاری از کشورهای غربی پس از انقلاب روابط خود را با ایران قطع کردند، عمان پذیرفت که نماینده منافع ایران در برخی کشورهای غربی مانند انگلیس و کانادا باشد (سعید، ۲۰۱۴: ۴). عمان از وضعیت دوقطبی که در آن دوره حاکم بود اجتناب کرد و همچنان سیاست بی‌طرفی مثبت را در روابط خود با همه طرف‌های منطقه دنبال کرد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ م، سلطان نشین عمان در اولین بحرانی که بین ایران و ایالات متحده آمریکا به وجود آمد، یعنی بحران گروگان‌های دیپلماتیک غربی که در ساختمان سفارت آمریکا در تهران بازداشت شدند، نقش مؤثری داشت. عمان به ایجاد یک کانال ارتباطی غیرمستقیم بین دو طرف کمک کرد که در نهایت منجر به امضای قرارداد الجزایر در ژانویه ۱۹۸۱ م و حل بحران شد (Sherlock, 2019: 1-3). سپس موضع عمان در جنگ ایران و عراق (۱۹۸۰-۱۹۸۸) نمایان شد، در ابتدا عمان در جنگ تحمیلی علیه ایران از عراق حمایت کرد و تا زمان بازپس‌گیری خرمشهر ای رویه را ادامه داد، سپس عمان ترجیح داد بی‌طرف بماند و برخلاف مواضع سایر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، از عراق طرفداری و حمایت نکند (آسایش زراچی، ۱۳۸۳: ۱۲۴). در سال ۱۹۸۷ م، سلطان نشین عمان دعوت به تحریم ایران و انزوای دیپلماتیک و اقتصادی آن را رد کرد و همچنین از استفاده عراق از خاک خود برای حمله به جزایر تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی که متعلق به ایران است، خودداری کرد. در این جنگ، عمان برای توقف آن میانجی‌گری کرد. جنگی که پس از هشت سال، یک میلیون نفر از هر دو طرف کشته شدند و سپس به پایان رسید. نقش عمان زمانی مشخص شد که یک جلسه محرمانه بین هیئت‌های دو کشور در مسقط و در اوت ۱۹۸۸ م تحت نظارت سلطان قابوس برگزار شد که در

آن دو کشور با آتش‌بس نهایی از ۲۰ اوت ۱۹۸۸ م (سعید، ۲۰۱۴: ۳). در طول دو دهه گذشته، سلطان‌نشین عمان چندین بار با موفقیت برای آزادی گروگان‌های غربی که در دست تهران بودند، میانجی‌گری کرده است مانند سال ۲۰۰۷ که عمان برای آزادی ملوانان انگلیسی میانجی‌گری کرد. عمان همچنین در آزادی سه جوان آمریکایی که در سال ۲۰۰۹ بازداشت شده بودند، میانجی‌گری کرد. در واقع موفق به بستن قراردادی شدند که منجر به آزادی آن‌ها در سال ۲۰۱۰ شد. در سال ۲۰۱۱ نیز سلطان‌نشین عمان برای آزادی زندانیان آمریکایی وساطت کرد و یک هواپیما برای انتقال زندانیان از تهران فرستاد (برغم‌دی، ۱۳۹۲: ۱۳۶ تا ۱۳۹). سپس میانجی‌گری و نقش مهم عمان در بحران پرونده هسته‌ای ایران از طریق مشارکت عمان در دستیابی به توافق هسته‌ای ایران در ژوئیه ۲۰۱۵ مطرح شد. مسقط، پایتخت عمان، میزبان مذاکراتی بود که از کانال‌های پشت درهای بسته بین ایران و گروه بین‌المللی (۱+۵) از سال ۲۰۱۲ م انجام شد و به نسخه نهایی توافق انجامید (حسینی کیا، ۱۳۹۳: ۸۷). مقامات دولت اوباما در سال ۲۰۱۳ م پنج بار به‌طور مخفیانه با ایرانیان رودررو در مسقط دیدار کردند و در ژانویه ۲۰۱۴ م، مسقط میزبان مذاکرات هسته‌ای تهران و گروه پنج به‌علاوه یک با حضور وزیر امور خارجه سابق عمان، یوسف بن علوی بود. سپس مذاکرات در مسقط در هتل قصر البستان و همچنین با حضور یوسف بن علوی ادامه داشت که در نهایت منجر به توافق هسته‌ای (برجام) شد که هر دو طرف مذاکره در ۱۴ جولای ۲۰۱۵ در لوزان سوئیس آن را امضا کردند (موقع‌اُثیر، ۱۰ نوامبر ۲۰۱۴). با بروز بحران‌ها در منطقه عربی (بهار عربی) و درگیری طرف‌های متحد با ایران در این بحران‌ها، سلطان‌نشین عمان از درگیری با آن‌ها اجتناب کرد و مانند بحران سوریه، حفظ روابط با رژیم سوریه را برگزید. برخلاف آنچه دیگر کشورهای خلیج فارس و کشورهای عربی که پس از تشدید بحران سوریه در سال ۲۰۱۱ میلادی، روابطشان با رژیم سوریه قطع کردند (Alkhazaleh, 2020: 51). موضع بی‌طرف سلطان‌نشین عمان در یمن و در عملیات پادشاهی عربستان سعودی با نام طوفان قاطعیت علیه انصار الله یمن در سال ۲۰۱۵ م نیز آشکار بود. عمان با شرکت در جنگ علیه حوثی‌ها، متحدان ایران که همه کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به آن ملحق شدند، همراهی نکرد (البره‌اوی، ۲۰۱۸: ۱۳۸).

۹. ایران و شورای همکاری خلیج فارس

پیروزی انقلاب اسلامی ایران شاهد تحولی بنیادین و اساسی در نظام و جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک ایران بود که به نوبه خود در سیاست خارجی این کشور نمود پیدا کرد و با ارزیابی مجدد روابط و شکل آنچه در عرصه بین‌المللی با قدرت‌های منطقه‌ای همراه بود (Halliday, 1999: 147-148). در اوایل انقلاب، موضوع صدور انقلاب اسلامی دغدغه اصلی کشورهای عربی حوزه خلیج فارس بود که تحت حاکمیت خانواده‌های حاکمی بودند که در کشورهای خود از

حاکمیت مطلق برخوردار بودند (نور محمدی و کاظمی، ۱۳۹۴: ۹۶-۹۷)، اما با گذشت زمان و پس از پایان جنگ ایران و عراق، ایران در روابط خارجی خود به سمت سیاست عمل‌گرایانه‌تری رفت و بر دیپلماسی آرام متمرکز شد، با هدف بازسازی آنچه در جنگ تحمیلی ویران شد و به دور از ایجاد حساسیت‌ها و تنش سیاسی، سعی در ترکیب قدرت سخت و نرم داشت. علی‌رغم همه اینها، کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس به‌استثنای عمان، همچنان به نگرش سیاسی ایران با نگاه مشکوک و احتیاط شدید می‌نگریستند (جاسم، ۲۰۱۹: ۵۰-۵۱).

برخی از فعالیت‌های منطقه‌ای ایران همچنان در میان اکثر کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس با نگاهی نگران‌کننده و مشکوک مواجه است، به‌ویژه در رابطه با سیاست‌های ایران در عراق، سوریه، لبنان و یمن که این موضوع سدی در مقابل عادی‌سازی روابط ایران و کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس است. ریشه‌یابی این رابطه مستلزم ایجاد نهادهای مشترکی است که چهارچوب تعاملات آن‌ها را تشکیل می‌دهند و توسط احزاب قدرتمند و بانفوذ حمایت می‌شود، به‌طوری‌که این رابطه به‌عنوان بخشی از یک سیستم جامع برای عادی‌سازی روابط از نظر سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تلقی می‌شود. در این صورت، بحران اعتماد بین ایران و همسایگانش ممکن است از بین برود (عبدالقادر، ۲۰۰۶: ۱۲-۱۳). نمی‌توان انکار کرد که سیاست امنیتی ایران جزء لاینفک است و نمی‌توان آن را در ترتیبات امنیتی منطقه خلیج‌فارس دور زد؛ بنابراین، هر سیاستی که ایران را از ادغام در شبکه عادی روابط بین‌المللی و منطقه‌ای بازدارد، ناکام و کوتاه‌مدت است (مطر، ۲۰۰۴: ۹۵). از این‌رو، کشورهای اروپایی تلاش کردند تا با اتخاذ سیاست‌های واقع‌بینانه‌تری در برخورد با ایران، (چون که ایران را یک قدرت اقتصادی می‌دانستند و نمی‌توان آن را نادیده گرفت)، آمریکا را تحت تأثیر قرار دهند تا سیاست‌هایش در قبال ایران را اصلاح کنند و به‌ویژه بر ناکامی واشنگتن در حل اختلافاتش با جمهوری اسلامی، تأثیر بگذارند. از سوی دیگر، کشورهای عربی خلیج‌فارس به دنبال بهبود روابط خود با ایران و گشودن دریچه‌هایی برای گفت‌وگو و نزدیک‌تر شدن دیدگاه‌ها بودند که سلطان‌نشین عمان نقش روشنی در گرد هم آوردن آن‌ها داشت. وی مشارکت کشورهای حاشیه خلیج‌فارس در هرگونه اقدام نظامی احتمالی که جمهوری اسلامی ایران را هدف قرار دهد، رد کرد (بشاره و الزویری، ۲۰۱۰: ۱۱۱-۱۱۲). از این‌رو، کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس باید برای حفظ تعادل در منطقه، ابتکار عمل را در نزدیکی با ایران به دست بگیرند و توسعه این رابطه متعادل برای دستیابی به یک سیستم امنیتی هماهنگ که امنیت آن حاصل تلاش کشورهای منطقه باشد، بدون اتکا به قدرت‌های بین‌المللی دارای جاه‌طلبی و نفوذ در منطقه و در رأس آن‌ها ایالات‌متحده آمریکا، لازم و ضروری است؛ زیرا بدون توازن راهبردی بین ایران و کشورهای حوزه خلیج‌فارس، روابط

متوازن ایجاد نخواهد شد، بلکه روابط ناکارآمدی به نفع طرف قوی‌تر خواهد بود و منجر به درگیری‌های ویرانگر، بی‌ثباتی و تنش مداوم خواهد شد (طبری، ۱۳۸۱: ۱۰۲-۱۰۳).

۱۰. سیاست خارجی عمان در قبال ایران و پیامدهای آن بر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

سلطان‌نشین عمان در روابط خود با جمهوری اسلامی ایران از سایر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس متمایز است که در طول بیش از پنج دهه علی‌رغم دگرگونی‌ها و تغییراتی که رخ داده است، چه در ایران، چه در عمان یا در سطح منطقه‌ای، روابط مثبت و دوستانه‌ای با ایران داشته است. از طریق این رابطه، عمان به دنبال ایجاد و تحکیم روابط متفاوت و مثبت با کشور همسایه مهم و بانفوذ استراتژیک مانند ایران بوده است. به طوری که از حالت تنش و خصومت به دور بوده و مبتنی بر همکاری و گفت‌وگو است. روابط دوجانبه بین دو کشور لزوماً بر امنیت سایر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس تأثیر می‌گذارد (الإسماعیلی، ۲۰۱۴: ۵). نقش سلطان‌نشین عمان در منطقه خاورمیانه طی دهه‌های گذشته با اتخاذ سیاست بی‌طرفی مثبت و تلاش مستمر برای نزدیک‌تر کردن طرف‌هایی که با هم درگیر بودند و ایفای نقش میانجی‌گری و حل‌وفصل اختلافات بین کشورهای مختلف منطقه به‌ویژه بین ایران که روابط خوبی با عمان داشت و بین بقیه کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، نشان داده شده است. روابط این کشورها با ایران به‌ویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در سال ۱۹۷۹ م، گهگاه شاهد درگیری‌ها و تنش‌هایی نیز بوده است (Bayoumy, 2016: 2-4). در سال ۱۹۸۱ م، شورای همکاری کشورهای حوزه خلیج فارس تأسیس شد که در نتیجه تغییرات منطقه‌ای و بین‌المللی فراوان و احساس خطرات روزافزون کشورهای عربی خلیج فارس که امنیت ملی آن‌ها را تهدید می‌کند، به وجود آمد. حاکمان این کشورها، ظهور انقلاب اسلامی در ایران را تهدیدی برای حاکمیت خود می‌دانستند و به‌ویژه از بحث صدور انقلاب اسلامی ایران به کشورهای خود هراس داشتند (رضا سیمبر و دیگران، ۱۳۹۹: ۵۲). سلطان‌نشین عمان روابط مثبت و پایدار با ایران حفظ کرد و نقش میانجی بین آن از یک سو و سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس از سوی دیگر را آغاز کرد. نقش عمان در زمان آغاز جنگ اول خلیج فارس آغاز شد. این کشور، درخواست‌ها برای گسست روابط دیپلماتیک و اقتصادی خود با ایران را رد کرد و به عراق اجازه نداد از سرزمین‌هایش برای حمله به ایران استفاده کند و میزبان مذاکرات محرمانه بین عراق و ایران برای دستیابی به توافق آتش‌بس بود. از این رو، عمان با ایفای این نقش به دنبال توقف جنگی بود که خسارت اقتصادی و جانی شدیدی به کشورهای درگیر به‌طور خاص و بقیه کشورهای حوزه خلیج فارس به‌طور کلی وارد کرد (Walter, 2016: 103). روابط سلطان‌نشین عمان با ایران نقش مثبت و مهمی برای احیای روابط ایران و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در پی جنگ ایران و عراق ایفا کرد. در رأس

آن، روابط بین ایران و عربستان سعودی قرار دارد، به طوری که عمان برای احیای روابط دیپلماتیک بین عربستان سعودی و ایران، میانجی‌گری کرد. پس از قطع شدن روابط میان ایران و عربستان به دلیل حوادث در مکه در سال ۱۹۸۷ م، دوباره در سال ۱۹۹۱ م این روابط با کمک عمان از سر گرفته شد (ذوالفقاری و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۸۵)؛ بنابراین، نقش عمان به پایان دادن جنگ در خلیج فارس محدود نشد، بلکه فراتر از آن رفت و به سمت آغاز دور جدیدی از همکاری، هماهنگی و ثبات بین کشورهای عربی منطقه خلیج فارس و ایران سوق یافت که بازتاب مثبتی بر تقویت امنیت ملی آن کشورها داشت. با روی کار آمدن سید محمد خاتمی، رئیس‌جمهور ایران در سال ۱۹۹۷ م، تلاش‌های عمان در ایجاد نزدیکی بین ایران و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به ثمر نشست و مرحله بهبود روابط ایران و آن کشورها آغاز شد (عبدالقادر، ۲۰۰۶: ۱۳). الگوی عمان و روابط آن با ایران در گرایش هرچه بیشتر کشورهای حوزه خلیج فارس به پیروی از الگوی عمانی در روابط خود با ایران نقش دارد. برخی از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس توافق‌نامه‌های امنیتی با ایران را امضا کردند. آغاز کار با کویت بود که در اکتبر ۲۰۰۰ م با ایران قراردادی برای تشکیل کمیته امنیتی مشترک امضا کرد که هدف آن همکاری در زمینه‌های مبارزه با قاچاق مواد مخدر، مقابله با نفوذ دریایی و مبارزه با تروریسم بود (کشک، ۲۰۰۳: ۹۹). در آوریل ۲۰۰۱ م، پادشاهی عربستان سعودی قرارداد امنیتی با ایران امضا کرد و پس از امضای این توافق‌نامه، بیانیه مشترکی صادر شد که در آن، طرف‌های سعودی و ایرانی بر ضرورت فعال‌سازی همکاری‌ها در زمینه مسائل منطقه‌ای به منظور ارتقای سطح روابط تأکید کردند. صلح و ثبات در منطقه با توجه به آنکه کشورهای منطقه دارای پتانسیل و انرژی هستند و با توجه به اینکه در مسائل منطقه مسئولیتی مشترک داشتند و بر عهده کشورهای منطقه است که در رأس آن ایران و عربستان هستند. در عربستان این توافق با واکنش‌های مثبت گسترده‌ای روبه‌رو شد (Altorai, 2012: 43). در اکتبر ۲۰۰۲ م، دولت قطر یادداشت تفاهمی با ایران امضا کرد که شامل همکاری در مبارزه با مواد مخدر، جرائم سازمان‌یافته و پول‌شویی می‌شد (جرغون، ۲۰۱۶: ۲۱۱). در مارس ۲۰۰۳ م، پادشاهی بحرین یک توافق‌نامه امنیتی با ایران امضا کرد که بر اساس مبارزه با خرید و فروش غیرقانونی مواد مخدر، فرار مالیاتی و قاچاق اسلحه و مهمات بود (بن‌جمعه، ۲۰۱۰: ۴۸۲). بهبود روابط با افزایش سفرهای رسمی متقابل کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و ایران همراه بود که با حضور محمود احمدی‌نژاد رئیس‌جمهور سابق ایران در بیست‌و‌هشتمین جلسه شورای عالی همکاری خلیج فارس به اوج خود رسید. شورایی که در سال ۲۰۰۷ میلادی در دوحه برگزار شد و او به‌عنوان اولین رئیس‌جمهور ایرانی که در جلسات شورا شرکت کرد (Molavi, 2010: 61) و (شهبروز و آسی، ۱۳۹۵: ۲۱۰). از این‌رو، روابط حسنه سلطان‌نشین عمان با ایران با ارائه الگوی موفق برای برقراری روابط دوجانبه میان کشورهای عربی حوزه

خلیج فارس و ایران نقش مثبتی ایفا کرد که موجب تقویت و فشار بیشتر این روابط در سایر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس شد. روابط مثبت عمان و ایران در سطح اقتصادی نیز در تقویت همکاری و هماهنگی بین کشورهای حاشیه خلیج فارس و ایران در چهارچوب اوپک و همچنین تقویت مبادلات تجاری بین دو کشور به عنوان مجموع حجم مبادلات تجاری بین دو کشور تأثیر داشت. ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس در سال ۲۰۰۰ مبادلات تجاری آن‌ها با ایران به حدود چهار میلیارد دلار رسیدند (العلوی، ۲۰۱۱: ۱۳۳). همچنین کنترل مشترک تنگه راهبردی هرمز بین عمان و ایران بر امنیت اقتصادی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با توجه به تسهیل عبور و مرور کشتی‌های کشتیرانی بین‌المللی به خلیج فارس تأثیر دارد. تنگه هرمز نقش استراتژیک و اهمیت ژئوپلیتیکی خاص در سطح جهان را دارد و بسته شدن آن تبعات سیاسی-امنیتی به وجود می‌آورد، اگر تنگه هرمز بسته شود، این امر منجر به اختلال در تجارت، اختلال در صادرات نفت و آسیب به اقتصاد کشورهای حوزه خلیج فارس می‌شود (عزتی، ۱۳۶۴: ۳۸). موضوع جزایر سه‌گانه همچنان یکی از موضوعات بحث‌برانگیز ایران و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است که به نوبه خود امنیت منطقه را به طور کلی تحت تأثیر قرار می‌دهد. با نگاهی به بیانیه‌های شورای همکاری خلیج فارس موضوع جزایر سه‌گانه و ادعای امارات متحد عربی در مورد حق مالکیت آن‌ها از سال ۱۹۹۲ م به استثنای چند جلسه به صورت بندی ثابت در اجلاس شورا مطرح بوده است، به عنوان مثال از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۲ م یازده بار در اجلاس سران شورای همکاری خلیج فارس مطرح شده و علیه ایران موضع‌گیری کرده‌اند (صادقی اول و نقدی عشرت‌آباد، ۱۳۹۳: ۱۶۸-۱۶۹) موضع عمان به عنوان عضوی از شورای همکاری خلیج فارس درباره جزایر سه‌گانه جمهوری اسلامی ایران و ادعاهای امارات درباره این جزایر منطقی است و بارها مقامات عمانی به طرف اماراتی گوشزد کرده‌اند که این موضوع باید با مذاکره و بدون دخالت نیروهای خارجی حل شود (ذوالفقاری و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۸۵). در همین خصوص معاون سلطان عمان می‌گوید: عمان به امارات یادآور شده است که این‌گونه مسائل باید به صورت دوجانبه و بدون دخالت بیگانگان حل و فصل شود و پادشاهی عمان از هرگونه تصمیمی که از رهگذر این‌گونه مذاکرات حاصل شود، حمایت می‌کند. لذا این سیاست عمان در رابطه با تشنج‌زدایی و ایجاد تعادل در روابط با کشورهای منطقه، نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای را در زمینه همگرایی ایجاد می‌کند (قاسمی نراقی، ۱۳۸۸: ۳۶). پس از مرحله تشنج‌زدایی، پس از جنگ عراق در سال ۲۰۰۳ م و سقوط رژیم صدام حسین، تنش‌ها بین ایران و کشورهای عربی خلیج فارس دوباره افزایش یافت. سپس ناآرامی‌ها در منطقه عربی در سال ۲۰۱۱ م تشدید و جنبش انقلابی در بحرین در سال ۲۰۱۱ م شروع شد. حاکمان بحرین و کشورهای حاشیه خلیج فارس، ایران را متهم کردند که با حمایت از مخالفان بحرین، قصد سرنگونی رژیم حاکم در بحرین را دارد

(دهقانی فیروزآبادی و نوری، ۱۳۹۱: ۳۹). با تشدید تنش‌ها، ایران به دنبال این بود که عمان را به‌عنوان میانجی بین ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس تبدیل کند و در می ۲۰۱۱، ایران وزیر امور خارجه خود، علی‌اکبر صالحی را به سلطان نشین عمان فرستاد و او با سلطان قابوس ملاقات کرد و از او برای بازگرداندن امنیت و ثبات در بحرین پس از مداخله نیروهای سپر الجزیره به نفع رژیم حاکم در آنجا درخواست کرد (الطائی، ۲۰۱۳: ۱۱۲). هم‌زمان با این موضوع، نقش عمان در توافق هسته‌ای ایران با گروه بین‌الملل (۱+۵) پوشیده نبود، زیرا عمان میزبان مذاکرات محرمانه از سال ۲۰۱۳ بود که منجر به دستیابی به توافق موقت در نوامبر ۲۰۱۳ شد و سپس فرمول نهایی در آوریل ۲۰۱۵ در شهر لوزان سوئیس به امضا رسید (القیسی، ۲۰۱۶: ۲۵۵). از منظر کشورهای عرب حوزه خلیج فارس، برنامه هسته‌ای ایران، تهدیدی آشکار برای امنیت ملی آن‌ها محسوب می‌شود. علی‌رغم اینکه ایران تأکید کرد این برنامه را فقط برای منافع اقتصادی و صلح‌آمیز توسعه می‌دهد، ایالات متحده آمریکا همچنان به انتشار شایعاتی مبنی بر اینکه برنامه هسته‌ای ایران برنامه‌ای است که برای اهداف نظامی و ساخت بمب هسته‌ای استفاده می‌شود، ادامه داده است (السید، ۲۰۱۳: ۱۱۷). سلطان نشین عمان میزبان مذاکرات بین مقامات آمریکایی و ایرانی در دوره قبل از توافق هسته‌ای بود که در نوامبر ۲۰۱۳ در ژنو به امضا رسید. عمان همچنین نقشی در بازیابی این توافق برای دولت‌های عربی بدین، به‌ویژه پادشاهی عربستان سعودی داشت. پس از توافق موقت، وزرای خارجه شورای همکاری خلیج فارس در دیدار خود در کویت از این توافق استقبال کردند و از اقدامات انجام‌شده برای یافتن راه‌هایی برای غلبه بر اختلافات در پرونده هسته‌ای ایران استقبال کردند (موقع قناة العالم، ۱۰ دسامبر، ۲۰۱۳). حسن روحانی، رئیس‌جمهور ایران هم‌زمان با امضای توافق هسته‌ای اعلام کرد که برنامه هسته‌ای ایران کاملاً صلح‌آمیز است و نقض قوانین بین‌المللی نیست و اینکه اولویت بهبود روابط با کشورهای همسایه در همه سطوح برای تقویت امنیت و بازگرداندن ثبات در منطقه و تمایل وی به برقراری روابط با کشورهای حوزه خلیج فارس بر اساس دوستی و منافع مشترک است (طلحه، ۲۰۱۶: ۴). بعد از تشدید بحران یمن از سال ۲۰۱۵ م، نقش سلطان نشین عمان نیز در تلاش برای دستیابی به راه‌حلی برای این بحران که تعدادی از کشورهای حوزه خلیج فارس را درگیر کرده است، آشکار شد؛ زیرا سلطان نشین عمان نقش یک میانجی بی‌طرف بین طرف‌های مختلف را ایفا کرد و از ژوئن ۲۰۱۵ میزبان مذاکرات بود و نقش زمینه‌ساز برای مذاکرات ژنو را داشت (مقلد: ۲۰۲۳). سلطان نشین عمان نیز تلاش کرد نقش میانجی در بحران سوریه ایفا کند که این یکی از بحران‌های است که بر امنیت ملی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، با توجه به اهمیتی که سوریه دارد و موقعیت آن در قلب جهان عربی است، تأثیر می‌گذارد.

عمان تنها کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس بود که روابط خود را با سوریه قطع نکرد. در دوران تحریم عربی جمهوری سوریه، دیدارها و هیئت‌های متقابل زیادی بین دو کشور صورت گرفت (ذوالفقاری و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۸۸). با توجه به مطالب فوق، می‌توان به نقش عمان در ثبات منطقه خلیج فارس و کمک کردن به افزایش امنیت کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، از طریق تعهد این کشور به بی‌طرفی مثبت در اعمال نقش میانجی‌گری بین ایران و کشورهای این شورا پی برد. روابط پایدار و مثبت ایران و عمان، به عمان کمک کرده تا این نقش را در مقاطع مختلف تاریخی ایفا کند و نقش مثبتی در بهبود روابط ایران با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس داشته باشد. عمان توانست الگوی موفق‌تری برای برقراری روابط پایدار با ایران ارائه دهد و این همان چیزی است که ما از طریق توسعه مثبت روابط ایران و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس شاهد آن هستیم.

۱۱. نتیجه

کشور عمان، سیاست خارجی متفاوتی را با هم‌تایان خود در خلیج فارس و جهان عرب دنبال می‌کند. روابط این کشور با ایران نمونه‌ای از یک سیاست خارجی مستقل را تشکیل می‌دهد. این منافع توسط چندین عنصر اداره می‌شود که می‌توان از آنها چون تاریخ، جغرافیا، اقتصاد و توازن قدرت منطقه‌ای یاد کرد. سلطان‌نشین عمان یکی از اعضای فعال و مؤسس شورای همکاری خلیج فارس است و روابط این کشور با ایران بدون شک امنیت و ثبات منطقه را تحت تأثیر قرار داده است و هرچه خطرات و بحران‌ها در منطقه بیشتر شود و کشورهای منطقه درگیر این بحران‌ها شوند، این رابطه قوی‌تر و محکم‌تر می‌شود. پروژه اتحادیه کشورهای عربی خلیج فارس، اساساً مبتنی بر مقابله با چالش‌های خارجی و ایجاد یک بلوک با وزن استراتژیک در برابر جاه‌طلبی‌های خارجی است همان‌طور که اکثر کشورهای حاشیه خلیج فارس ایران را یک وسواس امنیتی می‌دانند که امنیت منطقه را از دیدگاه آن‌ها را تهدید می‌کند؛ اما عمان همچنان این پروژه را رد می‌کند، چون که این پروژه با منافع راهبردی عمان سازگار نیست و آن را نقض حاکمیت خود می‌داند. عمان همچنین نگرانی‌های کشورهای حاشیه خلیج فارس در مورد ایران را ندارد. این کشور معتقد است که تبدیل ایران به یک متحد استراتژیک، سیاسی و اقتصادی، سودمندتر از ادامه دشمنی با آن است و محکم‌تر شدن روابط ایران با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، پیامدهای مثبتی بر امنیت و ثبات منطقه خواهد داشت. این رابطه تأثیر بسزایی بر نقش عمان به‌عنوان بستری برای حفظ کانال‌های ارتباطی و گفت‌وگو بین ایالات متحده آمریکا و کشورهای عربی حوزه خلیج فارس از یک سو و بین ایران از سوی دیگر داشت که عمان آن را کلیدی برای تقویت ثبات در منطقه می‌داند که در نهایت منعکس‌کننده افزایش سطح امنیت ملی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است.

منابع

- ابراهیمی، شهرزاد؛ آسی، وحید (۱۳۹۵)، «بررسی تأثیر توان هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران در روابط آن با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس»، سیاست دفاعی، ۳۴(۹۷)، صص ۱۹۱-۲۱۸.
- أبودیه، سعد (۱۹۹۸)، السياسات الخارجية العمانيّة في عهد السلطان قابوس ۱۹۷۰-۱۹۹۸، دراسة في عقائد صانع القرار العماني، الطبعة الأولى، الأردن، عمان: دار البشير.
- البوابة الإعلامية (۲۰۲۱)، «القطاعات الاقتصادية الواعدة، قطاع الخدمات اللوجستية» [تقرير]. تاريخ الزيارة: ۱۰ مارس ۲۰۲۲، رابط الموقع: [https://www.omaninfo.om/module.php?m=pages_showpage & CatID = 175&ID=606](https://www.omaninfo.om/module.php?m=pages_showpage&CatID=175&ID=606)
- أنير (۲۰۱۴)، «تفاؤل بإعلان اتفاق نهائي بين إيران والغرب في مسقط أو فيينا» [أخبار]. تاريخ الزيارة: ۱۳ فبراير ۲۰۲۰، رابط الموقع: <https://www.atheer.om/archives/18802/>
- اسدی، بیژن (۱۳۸۸)، خلیج فارس و مسائل آن، چاپ سوم، تهران: سمت.
- اسماعیل احمد، شیرین (۲۰۱۷)، الموجز في تاريخ سلطنة عمان القديم والحديث، الطبعة الأولى، الأردن، عمان: دار الخليج للنشر والتوزيع.
- الإسماعيلي، أحمد (كانون الأول ۲۰۱۴)، «العلاقات العمانيّة الإيرانيّة وتأثيرها في الإندماج الخليجي»، مؤتمر مجلس التعاون الخليجي، السياسة والاقتصاد في ظل المتغيرات الإقليمية، المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات، الدوحة.
- آسايش زارچی، محمدجواد (مرداد و شهریور ۱۳۸۳)، «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و نگرش آن به همسایگان به‌ویژه سلطنت عمان»، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره (۲۰۳)(۲۰۴)، صص ۱۱۴-۱۲۷.
- آسايش زارج، محمدجواد (۲۰۰۵)، «سیاسة ایران الخارجية حياال جيرانها: العلاقات مع سلطنة عمان نموذجاً»، إيران والعرب، العدد (۱۴)، صص ۷-۳۰.
- برغمدي، ابوالفضل (۱۳۹۲)، تأثیر جغرافیای سیاسی عمان بر روابط سیاسی ایران و عمان در دهه اخیر ۱۳۷۱-۱۳۹۱، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد رهنما: محمدعلی خسروی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم سیاسی.
- البرهاوی، رعد محمود (۲۰۱۸)، السياسة العمانيّة تجاه إيران في عهد السلطان قابوس ۱۹۷۰-۲۰۱۷، الطبعة الأولى، الأردن، عمان: دار دجلة للنشر والتوزيع.
- بشاره، عزمی؛ الزویری، محجوب (۲۰۱۰)، العرب وإيران مراجعة في التاريخ والسياسة، الدوحة: المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات.
- البلوشي، مريم يوسف (۲۰۱۶)، «أثر العلاقات العمانيّة الإيرانيّة في أمن دول مجلس التعاون بعد الربيع العربي»، مجلة المستقبل العربي، المجلد (۳۸)، العدد (۴۴۵)، صص ۵۰-۶۷.
- بن جمعة، جمعة على (۲۰۱۰)، الأمن العربي في عالم متغير، الطبعة الأولى، مصر، القاهرة: مكتبة مدبولي.
- جاسم، خیری عبد الرزاق (۲۰۱۹)، «العلاقات الإيرانية الخليجية دراسة في معضلة الأمن»، حمورابي، مركز الدراسات الدولية و الإستراتيجية العدد (۳۹)، صص ۴۹-۶۳.
- جرغون، عرفات على (۲۰۱۶)، العلاقات الإيرانية-الخليجية الصراع... الإنفراج... التوتير...، الطبعة الأولى، مصر، القاهرة: المركز العربي للنشر والتوزيع.
- جعفری ولدانی، اصغر (۱۳۸۹)، «ژئوپلیتیک تنگه هرمز و روابط ایران و عمان»، پژوهش‌نامه علوم سیاسی، ۵(۳)، صص ۳۵-۶۷.
- جلوداری، ام‌البنین؛ حسنی چنار، سیده رقیه (۱۳۹۵)، «تحليلی بر پديده ایران هراسی و تأثیر آن بر روابط ایران و عمان»، مطالعات خاورمیانه، ۲۳(۱)، صص ۱۵۵-۱۷۲.

العامری، خالد (۲۰۲۱)، قراءة فی الموازنة العامة للسنة المالية ۲۰۲۱، الطبعة الأولى، سلطنة عمان، مسقط: الجمعية الإقتصادية العمانية.

عبد القادر، نزار (۲۰۰۶)، «السياسة الخارجية الأمنية الإيرانية»، الجامعة اللبنانية: الدفاع الوطني اللبناني، العدد (۵۸)، صص ۱-۲۴.

العبري، سعيد بن سلمان (۱۹۹۶)، التنظيم الدبلوماسي والقنصلي لسلطنة عمان، القاهرة: دار النهضة العربية.

عزتي، عزت الله (۱۳۶۴)، سياستهای جغرافيايی خاورميانه، تهران: انتشارات دانشکده افسری.

العلوي، عبدالعزيز بن هلال بن خليفه (۲۰۱۱)، «أثر العلاقات السياسية العمانية- الإيرانية على أمن دول مجلس التعاون الخليجي بعد أحداث ۱۱ سبتمبر ۲۰۰۱ م»، رسالة ماجستير، الأستاذ المشرف: محمد أحمد المقداد، جامعة أَل البيت، كلية العلوم السياسية.

العمرى، محمد سعيد (۲۰۰۴)، ظفار الثورة فى التاريخ العماني المعاصر، الطبعة الأولى، بيروت: رياض الريس للكتب والنشر.

الغريرى، عبد العباس (۲۰۰۳)، الجغرافيا السياسية لسلطنة عمان، دراسة فى الجيوبوليتكس، الأردن، عمان: دار صفاء للنشر والتوزيع.

قاسمى نراقى، على اصغر (۱۳۸۸)، شورای همكارى خليج فارس، تهران: دفتر مطالعات سياسى و بين المللى، انتشارات وزارت امور خارجه.

القاسمى، سلطان بن محمد (۱۹۸۹)، تقسيم الإمبراطورية العمانية ۱۸۵۶-۱۸۶۲، الطبعة الأولى، دبي: مؤسسة البيان للطباعة والنشر.

قناة العالم (۲۰۱۳)، «قمة مجلس التعاون تنطلق بالترحيب بالإتفاق النووى بين إيران و ۱+۵» [أخبار]، تاريخ الزيارة: ۱۰ فبراير ۲۰۲۰، رابط الموقع: <https://www.news.alalam.ir/> // 1543221/% D9% 82% A9-D8% 85% D9%

القيسى، محمد وائل (۲۰۱۶)، الأداء الإستراتيجى الأمريكى بعد عام ۲۰۰۸: إدارة باراك أوباما نموذجاً، الطبعة الأولى، السعودية، الرياض: دار العبيكان للنشر.

كشك، أشرف محمد (۲۰۰۳)، «العلاقات السياسية الكويتية الإيرانية رؤية تحليلية»، مختارات إيرانية، العدد (۳۱).

مطر، علاء محمد العبد (۲۰۰۴)، أيدولوجية الثورة الإيرانية و أثرها على توجهات السياسة الخارجية الإيرانية تجاه دول الخليج... ۱۹۷۹-۲۰۰۳، رسالة ماجستير، الأستاذ المشرف: محمد السعيد عبد المؤمن، جامعة الدول العربية، معهد البحوث والدراسات العربية، قسم البحوث والدراسات السياسية.

مقلد، مصطفى أحمد (۲۰۲۳)، «صعود عمانى على جسد التناقضات الإقليمية والدولية»، مركز.

نعمتى، نورالدين (۱۳۹۳)، «جنبش ظفار ۱۹۶۵-۷۵»، پژوهشهای تاريخى، دانشگاه اصفهان، سال پنجاهم، دوره جديد سال ششم، شماره چهارم، صص ۱۰۹-۱۲۰.

نور محمدى، مرتضى؛ كاظمى، حجت (۱۳۹۴)، «جاىگاه فرهنگ در تكوين ايران هراسى فرهنگى در كشورهاى حوزة خليج فارس»، پژوهشهای راهبردى سياست، ۳ (۱۲)، صص ۸۷-۱۱۴.

وزارة الإعلام (۲۰۰۹-۲۰۱۰)، الكتاب السنوى، سلطنة عمان.

الوهيبي، حمود بن عبدالله بن حمود (۲۰۱۲)، «أثر الموقع الجغرافى على السياسة الخارجية لسلطنة عمان ۱۹۷۰- ۲۰۱۱»، رسالة ماجستير، الأستاذ المشرف: محمد جميل الشبخلى، جامعة الشرق الأوسط، كلية الآداب والعلوم، قسم العلوم السياسية.

الهى، هميون (۱۳۸۹)، خليج فارس و مسائل آن، چاپ دوازدهم، تهران: قومس.

الهيئة العامة للمناطق الإقتصادية الخاصة والمناطق الحرة (۲۰۲۳)، «سلطنة عمان، الواجهة الأمتل للإستثمار» [تقرير]، تاريخ الزيارة: ۲ أبريل ۲۰۲۳، رابط الموقع: <https://opaz.gov.om/>

- Abd al-Qadir, Nizar (2006), "Iranian foreign affairs policy", Lebanese University: Lebanese National Defense, Issue (58), pp. 1-24. [In Arabic].
- Aboudia, Saad (1998), Omani foreign policies during the reign of Sultan Qaboos 1970-1998, a study in the beliefs of the decision-maker of Al-Omani, Al-Tabbah al-Ulwa, Jordan, Amman: Dar al-Bashir.[In Arabic].
- Al-Abri, Saeed bin Salman (1996), Diplomatic and Consular Organization of the Sultanate of Oman, Cairo: Dar Al-Nahda Al-Arabiya.[In Arabic].
- Al-Alawi, Abdul Aziz bin Hilal bin Khalifa (2011), "The effect of Omani-Iranian political relations on the security of the Gulf Cooperation Council countries after the events of September 11, 2001", Master's thesis, Professor: Muhammad Ahmed Al-Maqdad, Al-Bayt University, College of Political Sciences. [In Arabic].
- Al-Amiri, Khalid (2021), Reading in Al-Muwazaneh Al-Muwazaneh Al-Sanan al-Maliyya 2021, First Edition, Sultanate of Oman, Muscat: Al-Jamaeh Al-Eqdasatiya Al-Omaniya. [In Arabic].
- Al-Balushi, Maryam Youssef (2016), "Effect of Omani-Iranian relations on the security of the Majlis al-Ta'awun countries after the Arab spring", Al-Mustaqbal al-Arabi magazine, volume (38), issue (445), pp. 50-67. [In Arabic].
- Al-Barhawi, Ra'ad Mahmoud (2018), Omani policy towards Iran in the reign of Sultan Qaboos 1970-2017, first edition, Jordan, Oman: Dar Dejala Publishing and Distribution. [In Arabic].
- Al-Bawaba Al-Mahadiya (2021), "Promising Economic Sectors, Logistics Services Sector" [report]. Date of visit: March 10, 2022, website link: [https://www.omaninfo.om/module.php?m=pages_showpage & CatID = 175&ID=606](https://www.omaninfo.om/module.php?m=pages_showpage&CatID=175&ID=606). [In Arabic].
- Al-Darmaki, Ali bin Salman bin Saeed (2012), "Political Development and Periods in Political Establishment in the Sultanate of Oman 1981-2012", Master's Thesis, Professor: Saad Faisal Al-Saad, Al-Sharq Al-Awsat University, College of Arts and Sciences, Department of Political Sciences. [In Arabic].
- Al-Ghurairi, Abd al-Abbas (2003), Political Geography of the Sultanate of Oman, A Study in Al-Geopolitics, Jordan, Amman: Dar Safa Publishing and Distribution. [In Arabic].
- Al-Hatrooshi, Salem bin Mubarak (2014), Natural Geography of the Sultanate of Oman, first edition, Sultanate of Oman, Muscat: Al-Sultan Qaboos University, Majlis Al-Nashar Al-Alami. [In Arabic].
- Al-Hattab, Sultan (2014), Sultanate of Oman, Umm al-Waqeed, Qaboos bin Saeed, first edition, Oman: Dar al-Aruba for Studies and Publishing. [In Arabic].
- Al-Hazrami, Omar; Al-Qatatsha, Muhammad (May 2007), "Al-Thawabt and Mertakzaat fi al-Omaniya foreign policy", Proceedings of the Fourth Scientific Conference on Oman's Foreign Relations in the 20th Century, Jordan, Al-Bayt Society. [In Arabic].
- Al-Ismaili, Ahmed (January 2014), "Omani-Iranian Relations and Effects on Gulf Integration", Gulf Cooperation Council Conference, Politics and

- Economy in the Light of Regional Changes, Arab Center for Policy Research and Study, Doha. [In Arabic].
- Alkhazaleh, S & Abdel Rahman, A (2020), oman foreign policy towards the arab spring in the framework of strategic hedging, bursa uludag university.
- Al-Khorusiya, Maryam bint Saeed bin Muhammad (2016), "The Aspects of Omani-Iranian Relations, Security of the Gulf, Strait of Hormuz", Sultan Qaboos University, Faculty of Arts, Department of Media, pp. 1-33. [In Arabic].
- Al-Omari, Mohammad Saeed (2004), Dhofar al-Thawra fi al-Tarheeh Al-Omani al-Mahdeen, first edition, Beirut: Riyad al-Rais for books and publishing. [In Arabic].
- Al-Qaisi, Mohammad Wael (2016), American strategic performance after 2008: Barack Obama's administration as an example, first edition, Saudi Arabia, Riyadh: Dar al-Ubikan Publishing. [In Arabic].
- Al-Qasimi, Sultan bin Muhammad (1989), Partition of the Omani Empire 1856-1862, Al-Tabbah Al-Ulwa, Dubai: Est. Al-Bayan for Printing and Publishing. [In Arabic].
- Al-Sayed, Khalid Abdul Rahim (2013), The States of the Gulf Cooperation Council and the Arab Spring, first edition, Qatar, Doha: Dar Al-Sharq for Printing and Publishing.[In Arabic].
- Al-Taee, Tajuddin Jafar (2013), Iran's strategy towards Gulf countries..., first edition, Damascus: Dar Est. Raslan. [In Arabic].
- Altoraiifi, A (2012), "Understanding the role of state identity in foreign policy decision making The Rise and Demise of Saudi-Iranian.
- Al-Wahibi, Hamoud bin Abdullah bin Hamoud (2012), "The Effect of Geographical Location on the Foreign Policy of the Sultanate of Oman 1970-2011", Master's Thesis, Professor: Mohammad Jamil Al-Sheikhli, Al-Sharq Al-Awsat University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Political Science.[In Arabic].
- Asadi, Bijan (2008), Persian Gulf and its problems, third edition, Tehran: Samt. [In Persian].
- Asayesh Zaraj, Mohammad Javad (2005), "Iran's Foreign Policy Regarding Neighbors: Relations with the Sultanate of Oman for example", Iran and the Arabs, Issue (14), pp. 30-7.[In Persian].
- Asayesh Zarchi, Mohammad Javad (August and September 2013), "The foreign policy of the Islamic Republic of Iran and its attitude towards its neighbors, especially the Sultanate of Oman", Political-Economic Information, No. (203) (204), pp. 114-127.[In Persian].
- Athir (2014), "I hope to announce a final agreement between Iran and the West in Muscat or Vienna" [news], visit date: February 13, 2020, website link: <https://www.atheer.om/archives/18802/>. [In Arabic].
- Barghamadi, Abul Fazl (2012), the influence of the political geography of Oman on the political relations between Iran and Oman in the last decade of 1371-1391, master's thesis, supervisor: Mohammad Ali Khosravi,

- Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Political Sciences.[In Persian].
- Bashara, Azmi; Al-Zawairi, Mahjoub (2010), *The Arabs and Iran Review in History and Politics*, Doha: Al-Marsaq Al-Arabi for Policy Research and Study. [In Arabic].
- Bayoumy, Y (2016), Iran steps up weapons supply to Yemen's Houthis via Oman, Reuters, 30 October, at:<https://www.reuters.com/article/usyemen-security-iran/exclusive-iransteps-up-weapons-supply-to-yemens-houthis-via-oman-officials-idUSKCN12K0CX>.
- Bin Juma, Juma Ali (2010), *Arab security in a changing world*, first edition, Egypt, Cairo: Madbouli School. [In Arabic].
- Damanpak Jami, Morteza (2012), "The influence of historical and cultural connections on the relations between Iran and Oman (with emphasis on the historical reasons for Iran's intervention in Dhofar)", *History of Foreign Relations*, 15(57), pp. 143-188.[In Persian].
- Dehghani Firouzabadi, Seyed Jalal; Nouri, Vahid (2011), "An analysis of the interactions between the Islamic Republic of Iran and the Persian Gulf Cooperation Council 1384-1391", *International Relations Research*, 1(5), pp. 52-9. [In Persian].
- Ebrahimi, Shahrouz; Asi, Vahid (2015), "Investigating the impact of the nuclear power of the Islamic Republic of Iran on its relations with the countries of the Persian Gulf Cooperation Council", *Defense Policy*, 24(97), pp. 191-218.[In Persian].
- Elahi, Homayun (1389), *Persian Gulf and its problems*, 12th edition, Tehran: Qoms.[In Persian].
- Ezzati, Ezzatullah (1364), *Middle East Geographical Policies*, Tehran: Officer Faculty Publications.[In Persian].
- Ghanat Alalam,(2023), "Cooperation Council summit starts by welcoming nuclear deal between Iran and 5+1" [News], visit date: February 10, 2020, website link: <https://www.alalam.ir/news/1543221/%D9%82%D9%85%D8%A9>. [In Arabic].
- Ghasemi Naraghi, Ali Asghar (2008), *Persian Gulf Cooperation Council*, Tehran: Bureau of Political and International Studies, Ministry of Foreign Affairs Publications.[In Persian].
- Halliday, F (1999), *Revolution and Word Politics*,Durham: Duke University Press.
- Hosseini, Mustafa Jassim; Ahmed Hossein, Ali Akbar (2019), "Al-Afaq Al-Mustaqbaliyah for Iranian-Omanian Relations", *Al-Mustansariyyah University: Al-Majjal al-Saliyah al-Dawliyya*, No. 41-42, pp. 281-320. [In Arabic].
- Hosseini Kia, Seyyed Vahid (2013), *examining the areas of convergence and divergence in the relations between the Islamic Republic of Iran and the Sultanate of Oman*, master's thesis, supervisor: Morteza Noormohammadi, Allameh Tabatabai University, Faculty of Law and Political Sciences.[In Persian].

- Ismail Ahmad, Shirin(2017), *Al-Mujaz fi Tarikh Sultanate of Oman Al-Qadim and Hadith*, First Edition, Jordan, Amman: Dar Al-Khalij for Publishing and Distribution. [In Arabic].
- Jafari Veldani, Asghar (2009), "Geopolitics of the Strait of Hormuz and Iran-Oman relations", *Political Science Journal*, 5(3), pp. 35-67. [In Persian].
- Jarghun, Arafat Ali (2016), *Iranian-Gulf Relations, Conflict... Al-Infaraj... Al-Tawtar...*, First Edition, Egypt, Cairo: Al-Marqas Arabi for Publishing and Distribution. [In Arabic].
- Jassim, Khairy Abd al-Razzaq (2019), "Iranian Gulf Relations Study in the Security Problem", *Hammurabi, Center for International Studies and Strategic Studies* (29), pp. 49-63. [In Arabic].
- Joladari, Umm al-Binin; Hosni Chenar, Seyedah Roghieh (2015), "An analysis of the phenomenon of Iranophobia and its effect on Iran-Oman relations", *Middle East Studies*, 23(1), pp. 155-172.[In Persian].
- Keshk, Ashraf Mohammad (2003), "The political relations of Kuwait and Iran, an analytical view", *Mokhtarat Iraniya*, No. 31.[In Arabic].
- Matar, Alaa Mohammad Al-Abd (2004), *Ideology of the Iranian Revolution and its effects on the attention of the Iranian foreign policy towards the Gulf countries... 1979-2003*, Master's Thesis, Professor: Mohammad Al-Saeed Abd al-Mu'min, *Jamiat Al-Daw Al Arab*, Institute of Arabic Studies and Research, Section Political research and studies.[In Arabic].
- Molavi, A (2010), "Iran and the Gulf states", in Wright, Robin., "The iran Primer", edited, Washington: USIP.
- Muqald, Mustafa Ahmed (2023), "Omani's ascension on the corpse of the regional and international contradictions", *Center*. [In Arabic].
- Nemati, Nuruddin (2013), "Dhofar Movement 1965-75", *Historical Researches*, Isfahan University, 50th year, 6th year new course, 4th issue, pp. 109-120.[In Persian].
- Noor Mohammadi, Morteza; Kazemi, Hojjat (2014), "The place of culture in the development of cultural Iranophobia in the countries of the Persian Gulf", *Strategic Policy Research*, 3(12), pp. 114-87.[In Persian].
- Rapprochement (1997-2009)", A thesis submitted to the Departement Of international Relations of the London School of Economice and Political Science for the degree of Doctor of Philosophy London, October 2012.
- Sadeghi Aol, conductor; Naqadi Ishrat Abad, Jafar (2013), "Relations between Iran and the Shura Regional Fortress Persian Gulf Cooperation", *World Politics*, No. 10, pp. 151-182.[In Persian].
- Saeed, Basma Mubarak (January 2014), "Reading on Oman's view on the issue of rapprochement with Iran and the Gulf Alliance", *Al Jazeera Center for Studies*, Qatar: Doha. [In Arabic].
- Shaf for Future Studies and Crisis Analysis (Eastern Asia and Africa), visit date: March 14, 2023, website link: <https://shafcenter.org/%D8%B5%D8%B9%D9%88%D8%AF>. [In Arabic].
- Sherlock, R (9 July 2019), *How Oman Has Become A Key Diplomatic Player In The Middle East*. Retrieved from <https://www.kpbs.org>.

- Spykman, N. J. (1942). *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, New York: Harcourt.
- Simbar, Reza et al. (2019), "Policy of the Islamic Republic of Iran towards the countries of the Persian Gulf Cooperation Council", *Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 4(6), pp. 72-49. [In Persian].
- Tabari, Taqi (2008), "The Role of Iran's Islamic Revolution in the Formation and Continuity of the Persian Gulf Cooperation Council", *Political Science Research Quarterly: Baqir Al-Uloom University*, 5(20), pp. 104-91. [In Persian].
- Talha, Amira (2016), *Iran's nuclear program and its implications on the security of the Gulf states...2005-2016*, first edition, Germany, Berlin: Arab Democratic Center. [In Arabic].
- The General Authority for Special Economic Zones and Free Zones (2023), "Sultanate of Oman, Al-Wahajah Al-Ujah Al-Istthmaar" [report], visit date: April 2, 2023, website link. [In Arabic].
- Vazarat Alalam (2009-2010), *Yearbook, Sultanate of Oman*. [In Arabic].
- Walter, B (2016), *History of Oman: Government, Politics, Economic, Society, Relation, Tourism*, Digital Light Publishing.
- Zulfiqari, Mehdi et al. (2019), "The effect of Oman's mediation diplomacy on the security system of the Middle East region", *Islamic World Political Research*, 10(3), pp. 169-195. [In Persian].